

# ÖTANAZİ

Araş. Gör. Esra Alan Akcan\*

## GİRİŞ

Türkçe, “güzel ölüm”, “iyi ölüm”, “kolay, rahat ölüm”, “ıstıraplı tabi ölüm”, “tatlı ve acısız ölüm” anlamına gelen ötanazi kavramı, ilk defa Bacon<sup>1</sup> tarafından kullanılmıştır. Ötanazi (euthanasia), Latince “eu” ile “tanasium” kelimelerinden türemiştir. Genel olarak ötanazinin tanımı ise, iyileşemeyeceği ve dayanılmaz acıları ölümüne kadar süreceği tibben benimsenmiş olan, durumu yakınları ile kendisi tarafından bilinen, zihinsel yeterliliği bulunan bir hastanın hukuken geçerli bir rıza beyanı vermesi sonucunda acısız bir biçimde hekim tarafından tıbbi yardımın kesilmesi veya tıbbi yollarla ölümün gerçekleştirilmesi yoluyla yaşamının sonlandırılması şeklinde yapılabilir<sup>2</sup>.

Kişinin bir hastalığa yakalandığında, insan onuruna yakışır bir şekilde tedavi görmesi, insan onuru ile bağdaşmayacak bir bakıma veya tıbbi yakla-

---

\* İstanbul Kültür Üniversitesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

<sup>1</sup> Thomas More, 1516 yılında Lieges’de yayımladığı “La Nouvelle ile d’utopie” (Ütopya Haberi) isimli eserinde ötanazinin ilk müdafii olmuştur. Ancak Francis Bacon “Novum Organum” isimli kitabının “Gayri kabili şifa hastalıkların tedavisi “Ötanazi” bahsinde bu meseleyi ciddi bir şekilde ele almıştır. Bacon “ Hekimin vazifesi, hastanın ağrı ve ızdırabını dindirmek, sıhhatını düzeltmek olmakla beraber kolay ve sükun içinde bir ölüme de hizmet edebilmektir.” demektedir. Bacon’un ortaya attığı bu prensip ilgi görmemiş ve uzun seneler bu mevzuu unutulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürel, Adnan, Ötanazi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1-4, 1957, s. 264-265. Ötanazi sözcüğünün ilk defa Romalı tarihçi Suetonius tarafından kullanıldığına dair kaynaklara da rastlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erkoç, Tuba, Hayatın Sonuna İlişkin Fıkhi ve Tıbbi Sorunlar İSAR Tıp ve Ahlak Çalışma Grubu Atölye Çalışması, 9 Haziran 2012 (Bildiri Metni).

<sup>2</sup> Tanımlar için bkz. Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2011, s. 223; Bayraktar, Köksal, Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu, İstanbul 1972, s. 150; Özkara, Erdem, Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar, Birinci Baskı, Ankara 2001, s.11; Güven, Kudret, Kişilik Hakları ve Ötanazi, Ankara 2000, s.12; Artuk, M.Emin/Yenidünya, A.Caner, Ötanazi, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No:1, 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 108 vd.; Çakmut, Özlem Yenerer, Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi, İstanbul 2003, s. 140 vd.; Özen, Muharrem/Şahin, Meral Ekici, Ötanazi, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 68, S: 2010/4, Ocak 2010, s.17; Cem, Eroğul, Ölüm Hakkı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 48, S: 1-4, s. 47. Besiri, Arzu, Ötanazi ve Yaşam Hakkı, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 86, Ocak-Şubat 2010, s. 191; Yalvut, Necdet, Mukayeseli Hukuk Açısından Ölümünü İsteyen Şifasız Hastaların Öldürülmesi Suçu, Yasa Hukuk Dergisi, Haziran 1978, s. 1002; Öztürel, s. 261; Tunç, Sevim, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 1955, Sayı: 2, s.701-702; Çelen, Ömer, Ölüm Yardımı Açısından Hekimin Sorumluluğu, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:II, Sayı: 3-4, Aralık 2007, s.52; Çelik, Faik, Biyo-Hukuk Sözleşmesine Göre Ötanazi, Cilt: VIII, Sayı:2, Yıl: 8, Kasım 2005, s.169; Keskin, Bayram, Ötanazi ve Hukuk, Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Sayı: 37-38, Eylül-Ekim 2007, s.95; Bağcı, Olcay, Ötanazi Konusunda Hukukçular Üzerinde Bir Anket Çalışması, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002/1, İstanbul, s. 19; Karaca, Süleyman, İnsan Hakları ve Hasta Hakları Bağlamında Ötanazi, T.C. Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi, Yıl: 92, Sayı: 6, Ocak 2001, s.120.

şıma muhatap olmaması, yaşam kalitesinin, son aşamaya kadar, mümkün olduğunca en üst düzeyde sağlanmaya çalışılması esastır<sup>3</sup>. “İyileşemez hastalık” kavramı ile yapılan tedaviyle tamamen düzelmeyen veya tedaviye hiç yanıt vermeyerek kişide bir rahatsızlığa yol açan hastalıklar kastedilmektedir (4). Başka bir ifadeyle, iyileşmesi mümkün görünmeyen, ölümcül bir hastalık kastedilmekte ve bu durumdaki hastada dayanılmaz ağrı ile birlikte ıstırap, üzüntü, sıkıntı söz konusu olmaktadır<sup>4</sup>. Böyle bir durumda olan hastanın yaşam süresinin bazı tıbbi cihazlar yardımıyla uzatılması, kişinin böyle bir yaşamı isteyip istemeyeceği sorusunu akla getirmektedir ki bu noktada da, yaşama hakkı ve insan onuru ile ölme hakkı arasındaki ikilem yani “ötanazi” kavramı karşımıza çıkmaktadır<sup>5</sup>.

Biz bu çalışmamızda, ilk olarak ötanazinin yakın kavramlarla mukayesesini ve ötanazi türlerini açıkladıktan sonra, ötanazi ile ilgili geçmişten günümüze kadar gelen tartışmalardan ve dinlerin ötanaziye bakış açısından bahsetmeye çalışacağız. Günümüze gelirken çeşitli ülke hukuklarında ötanazinin nasıl düzenlendiğine göz atıp, önemli bazı ötanazi uygulamalarından örnekler vermeye çalışacağız. Türk hukukundaki durumu ortaya koyarak çalışmamızı sonlandıracağız.

## I. ÖTANAZİNİN YAKIN KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

### A. İntihar-İntihara İkna ve Yardım

Ötanazi intihar veya intihara yönlendirme fiilleri (TCK. m. 84) ile karıştırılmamalıdır<sup>6</sup>. İntihar; bir insanın hayatına kendisi tarafından son verilmesi anlamına gelmektedir. İntiharda, çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisiyle insan, öz varlığını doğasına aykırı olarak yok etmek istemektedir<sup>7</sup>. Ötanazide ise, çok ağır bir hastalık nedeniyle acı çeken kişinin hayatına son verilmesini istemesi söz konusudur. İntihar kavramı, Ceza Hukukunun konusu değildir; günümüz ceza hukukunda suç sayılmadığı için cezalandırılmaz. Ağrılar içinde ölmekte olan bir hasta, hayatını idame ettirmesini sağlayacak ilaçları almamakta direnirse intihardan söz edilebilir ancak intihar veya intihara teşebbüs suç sayılmadığı için cezalandırılmaz; Oysaki, hasta bir başkası tarafından buna ikna edilirse, intihara ikna ve yardım cezalandırılabilen bir eylem olduğu için, bu kişi intihara ikna ve yardımdan dolayı cezalandırılır<sup>8</sup>. Ötanaziden farklı olarak, intihara yönlendirmede, hayata son verme fiilini bizzat intihar eden gerçekleştirmektedir. İntihara ikna ve yardım suçunda ise, mağdura hayatına son vermesi kararını verdiren (yani azmettiren), intihar fiirini aşlayan bizzat faildir<sup>9</sup>. Ötanazi ile intihara ikna ve yardım suçu arasındaki en önemli fark da budur.

<sup>3</sup> Artuk/Yenidünya, “Ötanazi”, s. 108.

<sup>4</sup> Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar..”, s.12-13.

<sup>5</sup> Artuk, /Yenidünya, “Ötanazi”, s. 108.

<sup>6</sup> Özen/Şahin, s.17.

<sup>7</sup> Artuk, Mehmet Emin, Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İntihara İkna ve Yardım Suçu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, Cilt:8, Sayı: 1-3, Yıl: 1994, s. 7.

<sup>8</sup> Eski TCK m.454’de olduğu gibi, 5237 Sayılı TCK m. 84’de de “intihara yönlendirme” suç olarak düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan, Durmuş/Ertem, Mustafa Ruhan/ Önok, R.Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku (İntihara Yönlendirme Suçu), 7. Baskı, Ankara 2010, s. 181-186.

<sup>9</sup> Artuk, s. 20 vd.

Ötanaziyi uygulayan kimseye herhangi bir ceza verilmemesini savunan, ötanaziyi suç saymayan ve intihar ile ötanaziyi birbirine yakın kavramlar olarak kabul eden bir görüşe göre; intiharı cezalandırmayan kanun, söz konusu fiilin başkasına yaptırılmasını da cezalandırmamalıdır. Kimsenin yardımı olmadan intihar edenin hareketi ile doktorun fiili ile intihar eden kimsenin hareketi arasında hiçbir fark olmadığı<sup>10</sup>belirtilmektedir.

### B. Talep Üzerine Öldürme

Mağdurdan gelen öldürme talebi üzerine, başka biri tarafından öldürme hareketinin gerçekleştirildiği durumlarda talep üzerine öldürmeden bahsedilmektedir. Başka bir ifade ile, mağdurdan gelen ısrarlı talepler üzerine, failin öldürme hareketini gerçekleştirdiği hallerde talep üzerine öldürme söz konusu olmaktadır<sup>11</sup>. Ötanaziden farkı şu noktadadır; talep üzerine öldürme durumunda, acılar içinde kıvrandığı hastalıktan kurtulmak için ölümü bekleyen bir hasta koşulu aranmamaktadır. Talep üzerine öldürme isteği, şifası mümkün olmayan bir hastalığa yakalanan kimseden gelseydi ve bu istek üzerine acılarını dindirmek amacıyla doktor tarafından yaşamına son verilseydi o zaman ötanaziden bahsedebilecektik. Görüldüğü üzere, bu iki kavram aynı anlamı taşımamaktadır. Bu nedenle bu kavramların eş anlamlı olarak kullanılması yerinde değildir<sup>12</sup>. Alman Ceza Kanununun prg. 216'da; İsviçre Ceza Kanunu m. 114 ve Avusturya Ceza Kanunu prg.77'de talep üzerine insan öldürme suçu düzenlenmiştir. Bizim ceza kanunumuzda konuya ilişkin özel bir düzenleme mevcut değildir.

### C. Kasten Öldürme

Bir insanın hayatının, bir başkası tarafından kasten sonlandırılmasına kasten öldürme denilmektedir ve müebbet hapis cezası gerektiren bir suçtur (TCK m. 81). Kanun koyucu bu düzenlemede saik üzerinde durmamıştır. Bu nedenle, acılarını dindirmek amacıyla hastanın hayatını sonlandıran doktor veya herhangi bir kişi de kasten öldürme suçunu işlemiş olacaktır. Başka bir ifade ile acılarını dindirme amacıyla hareket etmek düşüncesi önemli bulunmadığından, Türk Hukukunda ötanazinin kasten öldürmenin tipik bir görünüşü olduğu ifade edilmiştir<sup>13</sup>. Ötanazi bazen eylemi gerçekleştirilme biçimine göre intihara yardım suçu teşkil edebilir.

### D. Tasarlayarak Öldürme

Kasten öldürme suçunun, soğukkanlı bir şekilde ve çoğu zaman bir plan çerçevesinde işlenmesi durumunda tasarlayarak öldürme suçu söz konusu olmaktadır ve cezası ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıdır (TCK m.82/1-a). Ötanazinin Türk Hukukunda tasarlayarak öldürme sayılacağını ileri süren yazarlar da vardır<sup>14</sup>.

<sup>10</sup> Bayraktar, s. 151-152.

<sup>11</sup> Artuk/Gökçen, Ötanazi, s. 109.

<sup>12</sup> 1997 tarihli TCK. Ön Tasarısının 137. Maddesinin içeriği ötanaziye ilişkin, başlığı talep üzerine öldürme idi. Ayrımlı bilgi için bkz. Artuk/Gökçen, Ötanazi, s. 110.

<sup>13</sup> Görüşler için bkz. Özkan, Nükhet, Türk Ceza Hukukunda Ötanazi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1997, s. 73 vd; Bayraktar, s. 154; Artuk, "Ötanazi", s. 303 vd.

<sup>14</sup> Özkan, "Ötanazide Temel Kavramlar...", s. 78 vd.

### E. Açlık Grevi- Ölüm Orucu

Bu bölüm altındaki açıklamalarımıza son vermeden önce açlık grevi veya ölüm orucu gibi durumların da ötanazi ile ilgisi bulunmadığını belirtmek isteriz. Çünkü burada bireyin amacı ölmek değil, tepkisini göstermektir. Açlık grevinde veya ölüm orucunda, sağlıklı bir birey kendi isteğiyle (veya zorlanmış tepkisel iradesiyle) belli bir siyasal veya sosyal hakkı elde etmek veya bir tutuma karşı tepki göstermek için bir davranış sergilemektedir<sup>15</sup>.

Aynı şekilde, devletin yaşam hakkının korunması ile ilgili görevlerini gerektirdiği biçimde yerine getirmemesi nedeniyle, insanların sağlık hizmetlerini iyi bir şekilde alamadıklarından dolayı, yaşamlarını ciddi güçlük ve acılar içinde sürdürdükleri, ekonomik durumları iyi olmadığı için onursuz yaşamayı reddederek ölmek istemeleri veya ekonomik sıkıntı nedeniyle hastalıklarını iyileştirici veya acıyı azaltıcı tedaviyi alamamaları nedeniyle ölmeleri ötanazi değildir<sup>16</sup>.

## II. ÖTANAZİ TÜRLERİ

Ötanazinin uygulanan yöntemlere veya kişinin iradesine bağlı olup olmamasına göre çeşitli türleri üzerinde durulmaktadır. Biz aşağıda bunlar içerisinde en çok karşılaşılan türleri açıklayamaya çalışacağız.

### A. Aktif Ötanazi-Pasif Ötanazi

Bu ayrımın temeli, ötanazi eyleminin gerçekleşmesini sağlayan tıbbi yöntemlerin kullanılmasındaki özelliklere dayanmaktadır<sup>17</sup>. Buna göre, ölümü sağlayan tıbbi yöntemlerin hasta üzerinde doğrudan doğruya kullanılmasına “aktif ötanazi” denmektedir<sup>18</sup>. Daha çok hekimin ölümü gerçekleştirecek nitelikteki ilacı uygulayarak hastasının hayatını sonlandırması<sup>19</sup> veya hastanın bağlı olduğu cihazın fişinin çekilmesi suretiyle gerçekleşmektedir. Hastanın bu yöndeki talebi doğrultusunda gerçekleştirilirse iradi (gönüllü) aktif ötanazi diye adlandırılmaktadır<sup>20</sup>. İradi aktif ötanazi her ne kadar kişinin bu yöndeki iradesine, isteğine dayansa da Hollanda, Belçika gibi sınırlı sayıdaki ülkeler dışında, Avustralya, Kanada, İngiltere, Japonya, Fransa gibi ülkelerde<sup>21</sup> kasten öldürme suçu kapsamında mütalaa edilmektedir. Burada Hipokrat’ın “Hekimin hastasına karşı ihtiyatlı davranması şarttır, kayıtsız kalamaz, kadınlar üzerinde çocuk düşürücü hareketler yapamaz, hastalara zehir veremez.” sözü, o dönemde

<sup>15</sup> Ünver, Yener, Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No:1, 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 29.

<sup>16</sup> Ünver, “Türk Ceza...” s. 29.

<sup>17</sup> Ötanazi eyleminin gerçekleşmesini sağlayan yöntemle bağlı olarak yapılan ötanazi ayrımında ÖZKARA, “*Hekim Yardımlı İntihar (Physician Assisted Suicide, Pas’ja* da işaret etmektedir. Buna göre hekim yardımlı intihar; Hastanın açık istemine bağlı olarak hekimin hastaya kendini öldürebilmesi için gerekli bilgi ve malzemeyi sağlamasının ardından öldürücü eylemin bizzat hasta tarafından gerçekleştirilmesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkara, Erdem, Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika’da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 78, Eylül- Ekim 2008 s.19.

<sup>18</sup> Artuk/Yenidünya, Ötanazi, s. 115.

<sup>19</sup> Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar...”, s.19.

<sup>20</sup> Dönmezer, Sulhi, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, 15. Bası, İstanbul 1998, s. 30.

<sup>21</sup> Mendelson, Danuta/Jost, Timothy S., A Comparative Study of the Law of Palliative Care and End-of-Life Treatment, Journal of Law, Medicine and Ethics, Volume: 31, Issue:1, Spring 2003, s. 130-143 (Aktaran: Artuk, M.Emin/Yenidünya, A.Caner).

bu tür uygulamaların varlığına delil teşkil ettiği gibi<sup>22</sup>, bu uygulamaların kesinlikle tasvip edilmediğini, yasak kabul edildiğini göstermektedir.

Pasif ötanazi (ortotanezi) ise, hekimin hareketsiz kalması sonucu ölümün meydana gelmesi durumudur. Hekim burada hastanın yaşamını devam ettirmesi için gerekli olan tedaviyi keserek ölümü hızlandırmaktadır. Başka bir deyişle, kişi adeta ölüme terk edilmektedir<sup>23</sup>. Aktif ötanazide bir hareket varken, pasif ötanazide sadece bir kaçınma hali veya ölüme neden olacak olaylara müdahalesizlik söz konusudur<sup>24</sup>. Pasif ötanazi durumunda, tedaviye hiç başlanmamakta veya başlanmış olan tedaviye devam edilmemektedir. Öğretide hakim görüğe göre, hastanın kendi geleceğini belirleme hakkı kapsamında, yaşam tehlikesi olsa bile, hastanın tedaviyi reddettiği durumda hekimin müdahale yükümlülüğü yoktur<sup>25</sup>. Yani, hastanın özgür iradesiyle açıkladığı tedaviyi ret talebine hekim uymak zorundadır. Aksi durumda, yani, kişi hekimden yaşamını devam ettirecek tedbirleri almasını istiyor ancak hekim tedbirsizlik ve dikkatsizlik neticesinde bunu yapmıyor ve hekimin ihmali davranışına bağlı olarak ölüm meydana geliyorsa, hekimin ihmali davranışla adam öldürme suçundan (TCK m. 83) cezai sorumluluğu ortaya çıkar<sup>26</sup>.

Burada kısaca hekim destekli intihar ile aktif-pasif ötanazi arasındaki ayrıma da değinmek istiyoruz. Hekim destekli intiharda, hekim, kişinin isteği doğrultusunda kendisini öldürebilmesi için gerekli ortamı hazırlamaktadır ancak kişiyi doğrudan doğruya öldürmediği gibi, tedaviye başlamama veya yarıda bırakma gibi pasif bir hareketle de ölümüne neden olmamaktadır. Ölümü gerçekleştiren kişinin bizzat kendisidir. Hekim sadece yukarıda belirttiğimiz gibi, kişinin kendisini öldürebilmesi için (kişinin intihar edebilmesi için) gerekli ortamı hazırlamaktadır. Bu nedenle hekim destekli intihar, ne tam olarak aktif ne de tam olarak pasif ötanazidir.

## B. İradeye Bağlı Ötanazi- İrade Dışı Ötanazi

İradeye bağlı (Volonter) ve irade dışı (Non Volonter) ötanazi ayrımındaki temel husus, hastanın izninin olup olmamasına dayanmaktadır. İradeye bağlı ötanazi, hastanın isteği doğrultusunda yapılan ötanazidir ve iradeye bağlı ötanazinin hukuki sonuç doğurabilmesi için iradenin, temyiz kudretine sahip kişi tarafından, hata, hile ve tehdide maruz kalmadan açıklanmış olması gerekmektedir<sup>27</sup>. İradi ötanazide doktor, ölümü meydana getiren eylemi bizzat kendisi doğrudan doğruya uygulamaktadır<sup>28</sup> ve bilinci açık hasta tarafından açıklanan ötanazi taleplerinde kendisini bilinci kapalı hastalara oranla daha rahat hissetmektedir<sup>29</sup>. Buna ilişkin yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, doktorlar ağır hastalık halinde bilinci açık hasta tarafından yapılan ötanazi

<sup>22</sup> Böyle bir sorun söz konusu olmasaydı, yeminde böyle bir yasağı değinilmesi anlamsız olurdu.

<sup>23</sup> Artuk, /Yenidünya, Ötanazi s. 116.

<sup>24</sup> Gürçan, Ertuğrul Cenk, Ötanazi: Yaşama Hakkı Açısından Bir Değerlendirme, AÜHFD, Cilt:60, Sayı:2, Yıl: 2011, s.265.

<sup>25</sup> Hakeri, Hakan, Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis) Komplikasyon ve Sağlık Mensuplarının Sorumluluğu, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Yener Ünver, İstanbul 2008, s.44.

<sup>26</sup> Özen/Şahin, s.19.

<sup>27</sup> Besiri, s. 191.

<sup>28</sup> Güven, s.14.

<sup>29</sup> Artuk, Mehmet Emin/Yenidünya, A. Caner, Ötanazi, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, s. 301.

taleplerinde kendilerini, bilincin kapalı olduğu nörolojik hastalıklara oranla daha rahat hissetmektedirler<sup>30</sup>.

İrade dışı ötanazi ise, bu yöndeki iradenin hasta tarafından dile getirilemediği durumlarda, hasta yakınlarının iradesi doğrultusunda ötanazinin gerçekleşmesi halidir. Hastanın iradesini açıklayamayacağı durumlara, bitkisel yaşam, koma<sup>31</sup>, psikolojik veya nörolojik nedenlerle meydana gelen zihinsel kapalılık<sup>32</sup> halleri örnek verilebilir.

Bu başlık altında Özkara'nın<sup>33</sup> istemsiz ötanazi (Unvoluntary) ayrımına da değinmek istiyoruz<sup>34</sup>. İstemsiz ötanazide, kişinin iradesine hiç başvurmada, başka bir deyişle, hastanın ne açık ne de varsayılan iradesi olmadan yapılan ötanazi söz konusudur. Bu şekilde öldürmenin ötanaziyle tek ortak noktası, yaşamaya layık görülmeyle öldürülen kişinin hasta olmasıdır ve bunun en uç örneği olarak, Hitler'in Nazi Almanya'sında ari ırk oluşturmak için kronik hastaları, sakatları, yaşlıları öldürülmesi olayı gösterilmektedir<sup>35</sup>.

### C- Kazai Ötanazi- Medikal Ötanazi

Bu ayrımın temeli de, ötanazi kararını veren makama göre belirlenmektedir. Ötanazi uygulamasının bir mahkeme kararına bağlı olması durumunda kazai ötanazi söz konusu olmaktadır. Medikal ötanazide ise, hekim kararıyla ötanazi gerçekleştirilmektedir. Hollanda'da mahkeme kararına gerek olmaksızın doktorun başka bir meslektaşı ile yaptığı konsültasyon sonucunda alacağı karar ile ötanaziyi gerçekleştirmesi medikal ötanaziye örnek verilebilir<sup>36</sup>.

## III. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÖTANAZİ TARTIŞMALARI ve DİNLERİN BAKIŞ AÇISI

### A. Geçmişten Günümüze Ötanazi Tartışmaları

#### a. Antik Çağda Yapılan Tartışmalar

Antik çağ, öle hakkının ve bu bağlamda ötanazinin tartışıldığı ilk dönemdir<sup>37</sup>. Gerek kavram olarak, gerekse intihar ve doktor yardımı ile intihar şeklindeki uygulaması ile ötanazi felsefede ve tıp dünyasında kendisine bu dönemde yer bulmaya başlamıştır<sup>38</sup>. Yine bu dönemde intiharın yasal bir zemine oturtulabilmesi için tartışılmalar yapılmaya başlanmıştır. Yaşlılık, hastalık gibi nedenlerden dolayı intiharlara rastlanmıştır.

Antik Çağ'ın düşünce akımına yön veren isimler intiharı ve hastaya uygulanan tedavinin kesilmesini kendi bakış açılarına göre irdelemişlerdir. Kişinin yaşamına son verme hakkının olup olmadığı sorusuna yanıt bulmaya çalışmışlardır. Örneğin Pitagoras kişinin yaşamına son verme hakkına sahip ol-

<sup>30</sup> Shapiro araştırma sonucu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güven, s. 14.

<sup>31</sup> Özkara, "Ötanazide Temel Kavramlar...", s.20.

<sup>32</sup> Artuk/Yenidünya, Ötanazi (2001), s.301.

<sup>33</sup> Konuya ilişkin olarak Özkara, istemsiz ötanazi durumunun cinayetten farksız olduğunu; ötanazinin bir türü olarak dahi sınıflandırmamak gerektiği yönünde yaklaşımını belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkara, "Ötanazide Temel Kavramlar...", s. 20.

<sup>34</sup> Artuk/ Yenidünya bu ayrımı "**gerçek olmayan ötanazi**" veya "**en geniş anlamda ötanazi**" adını vermektedirler.

<sup>35</sup> Özkara "Ötanazide Temel Kavramlar...", s.20.

<sup>36</sup> Güven, s.17.

<sup>37</sup> Ömeroğlu, Ömer, Hukuksal Açından Ölme Hakkı ve Kabul Edilebilirliği Sorunu, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, S: 3-4, Aralık 2009, s. 87.

<sup>38</sup> Güven, s. 5.

madığı düşüncesini savunmuştur. Aşağıda dinlerin bakış açısında inceleyeceğimiz gibi, tek tanrılı dinlerde yaşam hakkı kutsal kabul edilmiş ve kişinin ölme hakkının olmadığı savunulmuştur.

Platon, Devlet ve Kanunlar adlı eserlerinde, kimi durumlarda kişinin ölmesinin yaşamasından daha iyi bir sonuç oluşturup oluşturmayacağı sorusuna yanıt aramakta ve çabuk ölümün, ümitsiz hastalıktan iyi olduğu görüşünü savunmaktadır. Devlet adlı eserinde, tedavisi mümkün olmayan hastalıklarda veya düzelme imkânı olmayan sakatlık durumlarında hekim tarafından tedavinin kesilmesi şeklinde yapılan pasif ötanazinin gerçekleştirilmesi gerektiğini kabul etmiş ve bunun bir hak olduğunu ileri sürmüştür<sup>39</sup>. Bu düşüncesini Kanunlar adlı eserinde, duyduğu acı nedeniyle intihar edenlerin din ve ahlak kurallarına aykırı hareket etmediklerini belirterek devam ettirmiştir.

Aristo duruma Pitagoras ve Platon'dan farklı yaklaşmıştır. İntihar olayını ilahi veya kişisel bir problem olarak görmemiş, aksine devlete karşı bir saldırı olarak nitelemiştir<sup>40</sup>. İntihar etmeyi, devletin yasalarına aykırı hareket etmek veya devlete karşı bir saldırıda bulunmakla eş tutmuştur.

Ölümü dini bir olgu gibi görüp böyle açıklamak yerine, akıl ile açıklama yoluna giden Stoa Okulu düşünürleri ve Epikürcüler, insan onuruna dayalı insancıl düşüncenin hâkim olmasına neden olmuşlardır. Stoa okulunun kurucusu Zenon başta olmak üzere, Stoacılar, tedavi imkânı olmayan ve dayanılmaz acılar içerisinde olan kişilerin yaşaması yerine, bu kişilerin rahat ve erdemli bir şekilde ölebilmeleri için intihar etmelerinin arzulanacak hedef olduğunu söyleyerek, Aristo'yu geride bırakmışlardır<sup>41</sup>. Stoacılar, herhangi bir şarta bağlı olmaksızın ve ahlaki açıdan da bir sakınca olmadığını belirterek, her koşulda intiharın mümkün olması gerektiğini savunmuşlardır. Epikürcüler de Stoacılar gibi intiharı günah veya suç saymamışlar ancak Stoacıların aksine intihara karşı çıkmışlardır. Buna gerekçe olarak da, intiharın akla uygun bir davranış olmamasını göstermişlerdir. Epikürcü düşünce akımının önemli isimlerinden, Neron'un hocası Seneca, Platon gibi ötanaziyi, düzelme imkânı olmayan özürülü çocukların öldürülmesi olarak anlamaktadır ve bunun gerçekleştirilmesinde bir sakınca görmemektedir<sup>42</sup>.

Çiçero da intiharı tedavisi imkânsız ağır hastalıklarda Tanrılar tarafından verilen bir fırsat olarak değerlendirmiştir<sup>43</sup>.

## **b. 20. Yüzyıla Kadar Yapılan Tartışmalar**

XVI. yüzyıl düşünürlerinden Thomas More "Utopia" adlı eserinde çaresiz durumda olan ve ıstırap çeken hastaların ikna edilip hayatlarının sonlandırılmasını tavsiye ederek, ölmekle acılardan kurtulacağını belirterek böyle durumlarda ötanazinin akıllıca bir davranış olacağını savunmuştur<sup>44</sup>.

<sup>39</sup> Özkara, "Ötanazide Temel Kavramlar...", s.21.

<sup>40</sup> Aristo'nun düşüncesinin temelinde, devlete mutlak itaatin olduğunu görmekteyiz. İntihar eden kişilerin devlete olan görevlerini yerine getirmekten kaçındıklarını, bu nedenle suç işlediklerini savunmuştur. Aristo bu düşüncesini daha da ileri götürüp, rahatsızlıkları nedeniyle devlete karşı görevlerini yerine getiremeyecek durumda olan, örneğin sakat çocukların, öldürülmesinin yasal olması gerektiğini ileri sürmüştür.

<sup>41</sup> Bade, Ulf, Der Arzt an den Grenzen von Leben und Recht, Schmidt Römhild, 1988, s. 38.

<sup>42</sup> Bade, s.39.

<sup>43</sup> Bade, s.39.

<sup>44</sup> Özkara, "Ötanazide Temel Kavramlar..", s. 22. Thomas More'un "Ütopya" adlı eseriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Dürüşken, Çiğdem, Ütopya (Çeviri), İstanbul 2009.

Pek çok Avrupa ülkesinde ve bu arada İngiltere’de ötanazinin sözlüklere girdiği dönem, ahlaki değerlerin eleştirilerek gözden geçirildiği ve entelektüel başarının başkaldırdığı, 17. yüzyıl olarak görülmektedir<sup>45</sup>. William Harvey, John Donne, Sir Tomas Browne<sup>46</sup> gibi isimler ötanaziye savunmuşlardır. Yine 17. yüzyılda, ünlü İngiliz filozof Francis Bacon, pozitif bilimlerin olanaklarıyla insan hayatını uzatmanın yollarını bulunmalı ya da ümitsiz durumda olup acı çekenlerin ıstıraplarına son verilmeli görüşüyle ötanaziye son çare olarak öneren düşünürlerden olmuştur<sup>47</sup>.

Ötanaziye benimseyen ve acılar içindeki şahsı öldüren kimsenin cezasını hafifleten ilk hukuk kaynağına XVIII. yüzyılın sonlarında Prusya’da Büyük Frederik zamanında, 1 Haziran 1794 yılında yürürlüğe koyulan kanunda rastlanmaktadır. Bu kanuna göre, can çekişmekte olan hastayı veya yaralıyı iyi niyetle öldüren kimseye taksirle adam öldürmenin cezası veriliyordu<sup>48</sup>. Aynı yüzyılda ötanaziye örnek oluşturabilecek şu olay yaşanmıştır. Napoleon tarafından, 1799 senesinde veba taşıyan askerlerine kuvvetli dozda opyum verilmesi rica edilmiştir. Doktoru ise bu ricaya gururla “Benim vazifem hayatı muhafaza etmektir” cevabını vermiştir<sup>49</sup>. Yine 18. yüzyılda, Dr. Paradys, ötanazinin bazı özelliklerini tanımlamıştır ve daha sonra Reil Marx ve Rohlfs “ötanazi sanatını” ruhun doğumu olarak tanımlayarak ötanazinin bağımsız bir bilim konusu olarak incelenmesi gerektiğini belirtmişlerdir<sup>50</sup>. 1826 yılında Dr. Carl Friedrich Marx “Medical Euthanasia” (Tıbbi ötanazi) adlı bir tez yazmıştır. Alman hukukçu Jost da 1895 yılında “Öldürme Hukuku” adlı bir kitap hazırlamış ve yalnızca ölümü isteyen ümitsiz hastaların öldürülmesini önermiştir<sup>51</sup>.

### c. 20. Yüzyılda Ötanazi Tartışmaları ve Ötanazi Topuluklarının Kurulması

20. yüzyılın başlarından itibaren ötanazi, Amerika ve Avrupa başta olmak üzere, birçok ülkede yoğun bir şekilde tartışmaya başlanmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında tıbbi gelişme bir taraftan insan ömrünün uzatılması ve birçok hastalıkta hastaya yaşam desteği verilmesi yolunda gelişmeler kaydederken, diğer taraftan aynı yıllarda iradeye bağlı ötanazi Hollanda’da fiilen uygulanmaya başlanmıştır<sup>52</sup>.

1906 Haziranı’nda Ohio’da yasama meclisi ‘istemli aktif ötanazinin’ ya-sallaşmasını sağlayan bir tasarı sunmuştur ancak adli tıp komisyonu bu teklifi reddetmiştir. Yine Amerika Birleşik Devletleri, Iowa’da 1907 yılında “acılar

<sup>45</sup> Güven, s. 6.

<sup>46</sup> Ancak Browne kendi ölümünde bu yolu seçmemiş, sağlam durmuş ve zor ölmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güven, s. 7.

<sup>47</sup> Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar..”, s. 22.

<sup>48</sup> Bayraktar, s.152.

<sup>49</sup> Kamay, Behçet Tahsin, Ötanaziler- Ölümü Yaklaşan Hastayı İstirapsız Öldürme, Ankara Barosu Hukuk Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 93-94, Ocak-Şubat 1952, s.6.

<sup>50</sup> Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar..”, s.22.

<sup>51</sup> Jost’a göre, çok az ömrü kalan ve ıstırap çeken bir insan için yaşam sıfırdan aşağı bir değer gösterebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar..”, s.22.

<sup>52</sup> 1980’li yılların ortalarında ilk defa Hollanda’da iradi ötanazi açık şekilde ve hiçbir ceza takibat korkusu olmaksızın uygulanmaya başlanmıştır, yeter ki ötanazi, mahkemelerce koyulan şartlara ve tıp biliminin kabul edilen koşullara uygun cereyan etsin. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güven, s. 7.



içinde kıvranan hastaların öldürülmesine” ilişkin kanun tasarısı reddedilmiştir<sup>53</sup>.

1913 yılında Alman Parlamentosunda, ıstıraba son verilmesini amaçlayan ötanazi uygulamalarına imkân veren yasa tasarısı uzun tartışmalar sonucunda reddedilmiştir.<sup>54</sup> 1920 yılında, yaşamı değersiz addedilenlerin yaşamlarının sonlandırmasına izin verilmesi hususu uzun süre tartışılmış ancak istemsiz aktif ötanazi olarak adlandırabileceğimiz böyle bir durum istenilen taraftar sayısına ulaşamamıştır.

Bugünkü manada ötanazi probleminin ilk defa Fransa’da ele alındığı zannediliyor. İlk defa “1930 yılında, Fransa’da<sup>55</sup> Draguinon Mahkemesi, ameliyatı gayri kabil bir kanserin pençesinde, şiddetli ağrılar içinde kıvranan annesini öldüren Richard Corbet’in beraatına karar vermiştir. Corbet sorgu hâkimine “Annemi ne yaptığımı tamamen bilerek öldürdüm. Bundan dolayı pişmanlık duymuyorum. Beşeri bir vazifeyi yerine getirdim. Eğer devlet hekimlere tedavisi kabil olmayan hastaların ıstırabına son verme salâhiyetini bahşetseydi bu şekilde hareket etmeme lüzum kalmayacaktı.” demiştir. Savcı iddianamesinde “Fevkalade bir ceza talep etmiyorum. Fakat bu hal çok korkunç ve hayati bir meseleyi ortaya atmaktadır. Cemiyet bir insana diğerini öldürmek hakkını vermeli midir? Bu suale verilen müspet bir cevap, azap duymadan dünyaya ilan edilebilir mi? Devlet öldürme hakkının tahakkukuna mani olmalıdır. Hiçbir şeyi yaratamayan insan, yaratılmış varlıkları tahrip etmemelidir.” mütalaasında bulunmuştur<sup>56</sup>”.

1930’lu yıllarda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde ötanazi topluluklarının kurulmasıyla, ötanazi konusu ayrı bir boyut kazanmıştır. İlk ötanazi topluluğu 1935 yılında İngiltere’de “Voluntary Euthanasia Society” adıyla kurulmuştur. Bu topluluğun da etkisiyle istemli aktif ötanaziye izin veren bir yasa teklifi hazırlanmış ancak reddedilmiştir. Başka bir ötanazi topluluğu da, 1938 yılında “Amerikan Ötanazi Topluluğu” (Euthanasia Society of America) adı altında ABD’de kurulmuştur<sup>57</sup>. Amerika’da kurulan ilk ötanazi topluluğudur ancak II. Dünya savaşındaki Nazi vahşeti nedeniyle ötanazi konusu uzun yıllar tartışılmamıştır. Daha sonra ABD’de ötanazi yanlılarının kurduğu Hemlock Topluluğu bu alanda yoğun propaganda yaparak ötanazinin yasallaşmasına çalışmıştır<sup>58</sup>.

1949 yılında Fransız Siyasal ve Ahlaki Bilimler Akademisi, uygulamada bir birlik olmaması ve uygulamanın suiistimallere açık olması nedeniyle ötanaziye reddetmiştir<sup>59</sup>.

<sup>53</sup> Bayraktar, s. 153.

<sup>54</sup> Yiğit, Yaşar, İslam Ceza Hukuku Açısından Ötanazi ve Hukuki Sonuçlarının Değerlendirilmesi, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt:16, Sayı: 3, Yıl:2003, s.337-349. <http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/3f78d71094c94a0.pdf>.

<sup>55</sup> Fransa’da 1930’dan önce de çarpıcı örnekler rastlanmaktadır. Örneğin, 1912 yılında Fransız savcılarından birisi felçli karısını öldürmüş ve bir senedir kadını maruz kaldığı işkenceden kurtardığını söylemiştir ve ceza almamıştır. Yine, 1925 yılında Madam Uminska, ameliyat olan, bütün vücudunu kanserin istila ettiği muzdarip aşıkını öldürmüştür. Buna benzer bir dram da 8 gün sonra Asnieres de cereyan etmiştir. Ayrintılı bilgi için bkz. Öztürel, s.263.

<sup>56</sup> Öztürel, s. 263.

<sup>57</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia\\_in\\_the\\_United\\_States](http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia_in_the_United_States)

<sup>58</sup> Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar...”, s.24.

<sup>59</sup> Yiğit, s.340.

1970'li yıllardan sonra birçok ülkede ötanazi toplulukları kurulmuştur. Bu toplulukların üye sayılarının azımsanamayacak oranda olduğu belirtilmektedir<sup>60</sup>.

1981 tarihli Lizbon bildirgesinin (c) bendine göre "hastanın yeterli bilgileri aldıktan sonra tedaviyi kabul etmeye ve yadsımaya hakkı vardır." 1983 yılının Ekim ayında 35. Dünya Hekimler Kurultayı'nın benimsediği Venedik Bildirgesi'nde, terminal dönemdeki hastaların rızasıyla veya rızalarını açıklayamayacak durumda iseler yakınlarının rızasıyla tedavilerinin kesilebileceği ifade edilmiştir<sup>61</sup>.

Aynı şekilde bu hak 1994 tarihli Amsterdam Bildirgesinin 3. maddesinde "*...Her hastanın tedaviyi reddetme veya sonra erdirmeye hakkı vardır.*" denilmiştir. Türk Hukuku'nda tedaviyi ret hakkı ile ilgili olan düzenleme Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 25. maddesinde yer almaktadır. Buna göre: "*Kanunen zorunlu olan haller dışında ve doğabilecek olumsuz sonuçların sorumluluğu hastaya ait olmak üzere; hasta kendisine uygulanması planlanan veya uygulanmakta olan tedaviyi reddetmek veya durdurulmasını istemek hakkına sahiptir. Bu halde, tedavinin uygulanmamasından doğacak sonuçların hastaya veya kanuni temsilcilerine veyahut yakınlarına anlatılması ve bunu gösteren yazılı belge alınması gerekir. Bu hakkın kullanılması, hastanın sağlık kuruluşuna tekrar müracaatında hasta aleyhine kullanılamaz.*"<sup>62</sup>

#### **d. Günümüzde Ötanazi Tartışmaları**

Ötanazi konusu, çok eski zamanlardan beri çeşitli yönleriyle tartışılmış bir konudur. Kimi çevreler, yaşamın kutsallığı görüşünden hareketle ötanazi uygulamasının kesinlikle yasaklanması gerektiğini savunmuşlardır. Karşıt görüşe mensup çevreler ise, kimsenin insan onuruna bağdaşmayacak şekilde iyileşemez bir hastalığın pençesinde acı ve ıstırapla yaşamaya zorlanamayacağından bahisle, ötanazinin bu gibi durumlarla sınırlı olmak üzere, uygulanması gerektiğini savunmuşlardır. Bu gibi hasta kişilerin devlete ekonomik bir yük olduklarından dolayı ötanaziyi savunulara da rastlanmıştır. Dini, ahlaki, etik ve hukuki boyutlarıyla çeşitli çevrelerce tartışılan ötanazi, günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir.

Günümüzdeki ötanazi uygulamaları ve hukuki düzenlemelerine aşağıda "Mukayeseli Hukukta Ötanazi" başlığı altında değinilecektir. Türk hukuku açısından gerek geçmişteki durum gerekse günümüzdeki mevzuat ve tartışmalar "Türk Hukukundaki Durum" başlığı altında ele alınacaktır. Bu nedenle burada tartışmanın günümüzde de devam ettiğini belirtmekle yetineceğiz.

### **B. Dinlerin Ötanaziye Bakış Açısı**

#### **a. Genel Olarak**

Dinler açısından ötanazi tartışması, o inancın insanı nasıl tanımlaması gerektiği noktasından başlar. İnsanın anne karnına düştüğü andan, fiziki varlığının bu dünyadan ayrılması, yani ölümü ve hatta ondan sonra da ölümsüz yaşama açılan bu kapıdan geçildikten sonraki dönemi ile de ilgilenen din, insanı kendisinden haberdar olmak ve başkalarıyla iletişim kurma yeteneğine sahip olmaktan daha çok şeyi içeren bir varlık olarak değerlendirir<sup>63</sup>.

<sup>60</sup> Yiğit, s.340.

<sup>61</sup> Yiğit, s. 340.

<sup>62</sup> Çelen, s.52.

<sup>63</sup> Güven, s. 63.

Tarih boyunca her çağda olduğu gibi çağımızda da, insanların herhangi bir dine inanan kesimi, bütün içinde büyük çoğunluğu oluşturmakla birlikte, pek çok dinsel inanç arasında bölünmüş durumdadır ve her dine inananların tümü, kendi dininin hak dini olduğu inancındadır<sup>64</sup>. Tek tanrılı dinler en yaygın inanç grupları olmalarına rağmen, çok tanrılı olan veya hiç tanrısı olmayan inanç grupları da mevcuttur<sup>65</sup> ve bu inanç gruplarının kendi değer yargıları, kendi yasakları söz konusu olmaktadır. Ötanaziye bu inanç gruplarının yaklaşımı konusunda referans olabilecek pek fazla kaynağa bizim tarafımızdan ulaşılamamıştır. Ancak Budizmin konuya yaklaşımı konusunda şu bilgiye rastlanmıştır. Budizme göre, acı canlıların bütün hayat aşamalarında, hayatın ve canlılığın bir parçası gibi onu takip etmektedir. Acı, hayattan ayrılamaz ve insanlar acı çekerek Nirvana denilen iç özgürlüğe ve huzura kavuşurlar<sup>66</sup>. Acının insan ruhunu olgunlaştırdığı düşüncesiyle ötanaziye karşıdırlar.

## **b. Tek Tanrılı Dinlerin Ötanaziye Bakış Açısı**

Tek tanrılı dinlerde, yaşam Tanrı tarafından bahşedildiği için, kutsaldır ve bu yüzden ancak Tanrı tarafından sonlandırılabilir<sup>67</sup>, dolayısıyla öldürmek ve hatta iradi bir seçimle ölmek söz konusu değildir<sup>68</sup>.

### **aa. Yahudilik (Musevilik)**

Yahudilikte, yaşam her koşulda korunması gereken bir değerdir. Yaşamın ne zaman son bulacağına Tanrı'nın karar verebileceği, ölümü seçmenin Tanrı'nın isteğine aykırı olacağı düşüncesiyle ölme hakkının bulunmadığı kabul edilmektedir ve bundan dolayı da kişiye ötanazi uygulanması cinayetle eşdeğer tutulmaktadır<sup>69</sup>. Hristiyanlık ve İslamiyet'te olduğu gibi, Yahudilikte de Tanrı'nın iradesine karşı çıkmak anlamında görüldüğü için ötanazi yasak görülmüştür.

### **bb. Hristiyanlık**

Hristiyanlıkta da esasında yaşamdan vazgeçilemeyeceği, yaşamın Tanrı'nın bir hediyesi olduğu kabul edilmektedir. Kişinin kendi sağlığını koruması ve hasta olduğu zaman sabır gösterip tedavi yöntemlerini araması yükümlülüğü söz konusudur. Kişinin ölümü Tanrı'nın istediği zaman gerçekleşir. İlgili kişi rıza göstermiş olsa bile<sup>70</sup> bir masumu öldürmek Tanrı'ya karşı gelmek olarak kabul edilmektedir.

<sup>64</sup> Umar, Bilge, Hukuk Başlangıcı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 79, İzmir 1997, s. 46.

<sup>65</sup> Budacı dinler, Hindu dinleri, Taoculuk, Konfüçyüsçülük, Şinto gibi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Umar, s. 46 vd.

<sup>66</sup> Yiğit, s. 340.

<sup>67</sup> Otlowski, Margeret, Voluntary Euthanasia and The Common Law, Oxford University Press, New York, 1997, s. 213.

<sup>68</sup> İnceoğlu, Sibel, İnsan Hakları Bakımından Ötanazi, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: III, Sayı:2 (Özel Sayı: Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu), Yıl: 2006, s.289.

<sup>69</sup> Ömeroğlu, s. 89.

<sup>70</sup> Otlowski, s. 213-214.

Ancak nonconformist kilise ve İngiliz kilisesi, ağır hastalık durumunda, bireylerin huzur içinde ölebilmeleri için ölüm tercihinde bulunabileceklerini kabul etmektedir<sup>71</sup>.

1958 yılında Papalık, hastanın kabul etmesi halinde onun acılarını dindiren ve ölümünü çabuklaştıran uyuşturucu maddelerin verilmesinin caiz olduğunu kabul etmiştir<sup>72</sup>.

Katolik Kilisesi aktif ötanaziye şiddetle karşı çıkmaktadır ancak son zamanlarda pasif ötanaziye daha yumuşak bir yaklaşım sergilemektedir. 1980 yılında Vatikan hastanın acısını hafifleten, çektiği ıstırabı dindiren tedavinin devam etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

### cc. İslamiyet

İslam hukukunda, feragat ve devri caiz olmayan temel hakların başında insanın hayat hakkı gelir. Çünkü İslam dini insana ve insan hayatına çok büyük değer vermiştir<sup>73</sup>. İslam'ın temel prensiplerine göre, kişi, yaşamına devam etme veya son verme gibi özgürlüklere sahip olmadığı için, kişilerin hayatlarını kısaltan veya bütünüyle ortadan kaldıran tasarruflar asla caiz değildir<sup>74</sup>. Ölüm döşeğindeki kimsenin kendi isteği dahi olsa, öldürülmesi cinayettir ve ahirete ilişkin sorumluluğu çok ağırdır<sup>75</sup>.

İslam dininin temel amaçlarından birisi yaşam hakkının korumasıdır. Kuran'da, "Bir insana hayat vermek bütün insanlara hayat vermek gibidir<sup>76</sup>". denmiştir. Hz. Peygamber, ibadet yaparken bile bedeni aşırı derecede yıpratmayı uygun görmemektedir. Sağlığı koruma ve hastalık halinde tedavi yollarını arama ile ilgili hadisleri de bu durumu doğrular niteliktedir. Yine Hz. Peygamber'in, Veda Hutbesinde yer alan şu sözleri adeta insan hayatını teminat altına almıştır; "Bugünün, bu ayın ve bu beldenin nasıl dokunulmazlığı varsa, kanlarınızın da aynı şekilde dokunulmazlığı vardır<sup>77</sup>". Kuran'da "Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayınız<sup>78</sup>." denilerek, kişinin kendi sağlığını koruması, kendisine ödev olarak yüklenmiştir.

İslam dinine göre, ölüm bir son değil, başlangıçtır. Bir çocuğun anne karnından yeni bir dünyaya doğması gibi, vakti gelince kişinin bu dünyadaki yaşamı son bulup ölüm ile sonsuz hayatı başlayacaktır. Dünya hayatı geçici bir imtihan mekânı olduğu için, dünyada çekilen sıkıntı ve hastalıkların tümü imtihanın birer parçasıdır. Hz. Peygamber'in, "Allahu Teala, şifasını yaratmadığı hiçbir hastalık vermemiştir." sözleri de sabretmeyi gerektirmektedir. Bun-

<sup>71</sup> Ömeroğlu, s. 90.

<sup>72</sup> Ömeroğlu, s. 47. Papa Pius XII; ağrının ve şuur halinin narkotik kullanımı suretiyle bastırılmasının dini ve moral açıdan doktor ve hasta için caiz olup olmadığı sorusuna, "başka hiçbir çare yoksa ve eğer mevcut şartlarda bu ilaç diğer dini ve moral vecibeleri yerine getirmeyi engellemiyorsa evet" şeklindeki yanıt vermiştir. R.Gula, Euthanasia-Moral and Pastoral Perspectives, New York- 1995, s. 75 (Aktaran Güven, s. 66).

<sup>73</sup> İsrâ Suresi, 70: "Biz, hakikaten insanoğullarını şerefli kıldık, onları (çeşitli vasıtalarla) karada ve denizde gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık."

<sup>74</sup> Kaya, Ali, İslam Hukukuna Göre Ötanazi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:6, Cilt:6, Yıl: 1994. S. 145.

<sup>75</sup> Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuki İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiye Kamusu, Cilt III, İstanbul 1957, s. 47.

<sup>76</sup> El Maide Suresi, 32.

<sup>77</sup> Kaya, s.135.

<sup>78</sup> El Bakara, 2/97

dan dolayıdır ki hastalıklar ve acılar karşısında kişinin sabretmesi tavsiye edilir. Sad Suresi'nde anlatıldığı üzere, Hz. Eyüp, yedi yıl boyunca çok büyük hastalıklara maruz kalmış, buna rağmen isyan etmemiş, ölümünü istememiş ve sabır göstermiştir. Çektiği acılar karşısında Hz. Eyüp'ün sabrı Kuran'da Müslümanlara örnek olarak gösterilmiştir. Bundan dolayıdır ki *Eyüp sabrı*<sup>79</sup> halk arasında deyimleşmiştir.

Prof. Dr. Hayreddin Karaman, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri* adlı kitabında, İslam'ın korunmasını titizlikle istediği beş esastan birisinin de hayat ve sıhhat olduğunu açıklamaktadır. İslam'da intihar büyük günahlar arasında yer almıştır<sup>80</sup>. Sıhhati korumak insanın vazifesi olduğu gibi hastalandığı takdirde sabretmek, bunu hayırlı telakki etmek, Allah'a ve onun kullarına şikâyetini edep içinde yapmak ve her imkâna başvurarak hastalığın tedavisine çalışmak da onun önemli vazifeleri arasındadır<sup>81</sup>. Bu nedenledir ki, İslam dininde ötanazi kesinlikle uygulanmaması gereken bir davranıştır<sup>82</sup>. Bizzat Kur'an, "Haklı bir neden olmaksızın, Allah'ın haram kıldığı bir kimseyi öldürmeyin"<sup>83</sup>. diyerek yaşam hakkına yapılacak tecavüzleri yasaklamıştır<sup>84</sup>.

İslam'a göre, can, insana bahşedilen ve korunup kollanması gereken bir emanettir. Kişinin kendi canı üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi yoktur. Karaman'a göre, acı çeken ve tedavisi kabul olmayan bir hastayı öldürmek yerine, hastanın acısını dayanılabilir boyutlara indirmenin çareleri aranmalıdır.

#### IV. MUKAYESELİ HUKUKTA ÖTANAZİ ve BAZI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Ötanazi tartışmaları, yukarıda da açıkladığımız gibi, çok eski zamanlardan beri farklı ülkelerde gündeme gelmiştir. Kimi zaman ötanazinin suç olmaktan tamamen çıkarılması, kimi zaman ayrı ve bağımsız bir suç olması şeklinde çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Pozitif hukuk düzenlemelerinde yer almıştır. Çeşitli hukuk sistemlerine baktığımızda, aralarında farklılıklar bulunsa da genellikle ötanazi suç olarak kabul edilmiştir. Ötanazi konusunda bazı ülke düzenlemeleri ve uygulama örnekleri hakkında şu açıklamalarda bulunabiliriz:

##### A. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'deki uygulamaya bakıldığında eyaletler arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Hastalar ve onların vekilleri tedaviyi reddetme hakları için uzun

<sup>79</sup> Sabrı tüm Müslümanlara örnek olarak gösterilen Hz. Eyüp ile ilgili Kuran'da; "Gerçekten Biz onu sabredici bulduk. O ne güzel kuldu. Çünkü o (daima Allah'a) yönelip-dönen biriydi." buyurulmuştur. Hz. Eyüp ciddi bir hastalığa yakalanarak sıkıntı çekmiştir. Ancak içinde bulunduğu her türlü ağır şartta daima sabrı ve Allah'a olan güveni ile öne çıkmıştır. Bunun dışında Sad Suresi 41, Enbiya Suresi 83 ve 84'de Hz. Eyüp'ten bahsedilir. Allah insanları çok farklı şekillerde imtihan etmektedir. Allah'ın salih kullarından biri olan Hz. Eyüp de şiddetli bir sıkıntı ile denenmiştir. Benzer sıkıntılar yine dünyadaki imtihan ortamı içinde başka Müslümanların başına da gelebilir. Dolayısıyla bu tür bir durumda kalan bir mümin Hz. Eyüp örneğinde olduğu gibi imtihanın şekli ve süresi ne olursa olsun Allah'ın insana taşıyamayaacağı yükü yüklemeyeceğinin bilincinde olmalıdır. Toplumda bu durumu hatırlatmak için "Eyüp sabrı" deyimini kullanılmaktadır.

<sup>80</sup> Nisa Süresi 4/29'da "Kendinizi öldürmeyiniz" ifadesi kullanılarak, kişinin kendi canına kıyması net bir dille yasaklanmıştır.

<sup>81</sup> Ayrıntılı bilgi için, Karaman, Hayreddin, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri* 1-2, İstanbul 2006, s. 59 vd.

<sup>82</sup> Artuk, "Ötanezi", s. 305.

<sup>83</sup> El İsrâ, 17/33.

<sup>84</sup> Kaya, s.135.

yıllar mücadele etmişlerdir. 1991 yılında Hastanın Kendi Kaderini Tayin Kanunu (Patient Self Determination Act) yürürlüğe girmiştir ve buna göre; Hastaların tıbbi tedaviyi reddetme ve hastaların seçimi ölümü hızlandırırsa dahi<sup>85</sup>, uygun ağrı kesme tedavisi görmeyi isteme yani pasif ötanazi hakları vardır; pasif ötanazi bir suç ve haksız fiil değildir<sup>86</sup>. Bunun yanında, Michigan, Washington, Oregon<sup>87</sup> ve Montana gibi eyaletlerde aktif ötanazi diye adlandırılan hekim destekli intihar (physician assisted suicide) meşru sayılmaktadır<sup>88</sup>. Örneğin, 5 Aralık 2008 tarihinde Montana’da, tedavisi mümkün olmayan bir hastanın açtığı davada; bu durumdaki bir kimsenin kendisine doktor tarafından verilen öldürücü dozda ilacı almaya hakkı olduğu belirtilmiştir. Montana Yüksek Mahkemesi’nin anılan dava ile ilgili olarak verdiği karar ötanazi konusunda emsal oluşturmuştur. Buna göre, ölmek üzere olan bir hastaya yardım eden doktorun kamu yararına uygun hareket ettiği belirtilmiştir<sup>89</sup>.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ötanazi uygulamaları hakkında bilgi verirsen, söz’ü edilmesi gereken en önemli kişilerden biri de belki Dr. Jack Kevorkian’dır<sup>90</sup>. Doktor olan Bay Kevorkian, intihara yardımın suç oluşturmadığı eyaletlerden biri olan Michigan’da, icat ettiği bir makine ile yüzden fazla hastanın ölümüne yardım ettiğini dile getirmiştir<sup>91</sup>. İki hastaya ölmelerine yardım ettiği için yargılanan Dr. Kevorkian’ın jüri tarafından suçsuz bulunmasının ardından, ölümüne yardım ettiği bir hastasına ilişkin görüntülerin televizyonda yayınlanmasını takiben, hakkında açılan davada mahkûm edilmiştir.

## B. Hollanda

Hollanda Hukuku’nun ötanazi bakımından dünya çapında ayrıcalıklı bir yeri olduğu genel olarak bilinmektedir<sup>92</sup>. Hollanda’da 1984 yılından beri mahkemelerin yaklaşımı aktif ötanazi eylemlerinin cezalandırılmaması gerektiği yönünde olmuş, 1994 yılında bunun bir prosedüre bağlanması ve 2001 yılında

<sup>85</sup> Kişinin sonunda öleceği bilirse dahi tedaviyi reddetme hakkının olduğuna dair California Yüksek Eyalet Mahkemesi’nin “*Bouvia Davası*”ndan çok kısa bahsedelim. ABD’de ötanazi ile ilgili verilen önemli kararlardan biri olan *Bouvia* davasında, kişi ölümcül derecede hasta olmamasına rağmen, sürekli bakıma ihtiyaç duyan ve kendi başına hayatını devam ettiremeyecek bir durumdadır. Bu nedenle ölme konusunda isteğini dile getirmiştir. Ancak bu talebi her defasında reddedilmiştir. Bayan *Bouvia*, günlük ihtiyacından daha az oranda beslenerek kendisine ölümünü hızlandırmaya çalışmıştır. Hastane çalışanlarının kendisini zorla beslemelerine izin vermemiştir ve yargı yoluna başvurmuştur. Ancak mahkeme Bayan *Bouvia*’nın az beslenerek ölümünü hızlandırmaya çalıştığından bahisle bu talebini reddetmiştir. California Yüksek Eyalet Mahkemesi ise, kişinin sonunda öleceği bilirse dahi, tedaviyi reddetme ve bu bağlamda beslenmeyi reddetme hakkının bulunduğu yönünde karar vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar...”, s. 28.

<sup>86</sup> Ünver, s. 36.

<sup>87</sup> Kasım 1994’de Oregon Eyaletinde “Şerefiyle Ölüm Yasası” çıkarılmıştır. Bu yasayla ölümcül hastalar için hekim yardımlı intihar suç olmaktan çıkarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özkara, “Ötanazide Temel Kavramlar..”, s. 34.

<sup>88</sup> Ünver, s. 36.

<sup>89</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Baxter\\_v.\\_Montana](http://en.wikipedia.org/wiki/Baxter_v._Montana).

<sup>90</sup> Tokaç, Mahmut, Ötanazi, SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, İlkbahar 2010, S. 14, s.74 vd; [http://en.wikipedia.org/wiki/Jack\\_Kevorkian](http://en.wikipedia.org/wiki/Jack_Kevorkian).

<sup>91</sup> Tokaç, s. 75.

<sup>92</sup> Ölçer, F. Pınar, Hollanda Hukukunda Ötanazi, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 4, Mart 2010, s. 18 vd.

ise doktor destekli intihar da dâhil olmak üzere ötanazinin kanunlaştırılarak hukuka uygun sayılması söz konusu olmuştur<sup>93</sup>.

Ötanazi ve hekim yardımcı intiharın suç olmaktan çıkarılmasının birincil temeli, sırasıyla, Ötanazi Kanunu<sup>94</sup> m. 2 ile bağlantılı olarak Hollanda Ceza Kanunu'nun 293 ve 294. maddeleridir<sup>95</sup>. Tıbbi bağlamda ötanazi ve hekim yardımcı intiharın hukuken suç olmaktan çıkarılması 2002 yılında, Hollanda Ceza Kanununun 293. maddesinin 2. fıkrasına özel bir hukuka uygunluk sebebinin eklenmesiyle gerçekleşmiştir. Eklenen bu fıkraya göre, ötanazi ya da hekim yardımcı intiharın öngörülen usul uyarınca bir doktor tarafından uygulandığı rapor edildiği takdirde suç teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. Bu nedende diyebiliriz ki, Hollanda aktif ötanaziye açık bir yasa ile kabul etmiş ve hukuk düzenine resmen almıştır<sup>96</sup>. Aktif ötanazinin kurallara uygun olarak uygulanması durumunda doktor, ceza yasasının talep üzerine öldürmeyle ilgili maddelerinden cezalandırılmamasını sağlayacak özel bir cezasızlık nedeninden yararlanacaktır<sup>97</sup>. Hollanda Hukuku'nda ötanazi kavramının yasal içeriğine bakıldığında, bu yasanın sadece istek üzerine hekim tarafından uygulanan, aktif intihara yardım veya aktif ötanazi olarak tanımlanabilecek fiiller için geçerli olduğu görülecektir<sup>98</sup>. Bundan çıkan sonuç şudur ki, pasif ötanazi olarak tarif edilebilecek eylemler ceza kanununun uygulaması dışında kalmaktadır. Hollanda Hukukunda, tedaviye başlama veya tedaviye devam edilmesi anlamsız ise, tedavi etmeme veya tedaviye devam etmeme ve yan etki olarak ölümün daha hızlı meydana gelmesine sebep olan ağrı dindirici maddelerin verilmesi, normal tıbbi müdahale olarak görülmektedir<sup>99</sup>.

Hollanda uygulamasında ilgi çeken bir diğer konu da psikiyatri hastalarına da ötanazi ve intihara yardım yapılabilmesidir. Senede ortalama 320 psikiyatri hastası ötanazi talebinde bulunmakta ve bunlardan bazılarının talebi olumlu karşılanmaktadır<sup>100</sup>.

### C. Almanya

Ötanazi konusunda kötü bir nam salmış olan Almanya'da ötanazi kanunla serbest bırakılmış değildir. 1939 yılında Hitler, doktorlara ötanazi konusunda geniş yetki tanımış ve bunun sonucunda da istemsiz ötanazi uygulamaları başlamıştır. İrkin bozulmasını önlemek amacıyla yaşlılara, hastalara, engelli kişilere uygulanan istemsiz ötanazi uygulamalarına sıkça rastlanmıştır. Bu kişilerin topluma faydalı olmadığı; bu nedenle yaşamlarının değersiz olduğu topluma, ideolojik olarak benimsetilmeye çalışılmıştır.

Bu kötü deneyimden sonra Almanya'da ötanazi gerçek manasıyla tartışılmaya tekrar başlamıştır. 1986 yılında tıp mensupları ile hukukçular bir araya gelerek, ötanazi kanun tasarısı hazırlamışlardır ancak bu tasarı kabul edilmemiştir.

<sup>93</sup> Ünver, s. 34.

<sup>94</sup> Asıl adı İstek Üzerine Yaşamın Sonlandırılması ve İntihara Yardım Kanunu'dur ancak kısaca "Ötanazi Kanunu" olarak adlandırılmaktadır.

<sup>95</sup> Ölçer, Pınar, Ötanazi ve Hekim Yardımlı İntihara İlişkin Hollanda Hukuku, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel), s. 357-358.

<sup>96</sup> Erman, Barış, Ceza Hukukunda Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu, Ankara 2003, s. 129.

<sup>97</sup> Erman, s. 130.

<sup>98</sup> Ölçer, "Hollanda...", s. 18

<sup>99</sup> Ölçer, "Hollanda...", s. 18.

<sup>100</sup> Ölçer, "Hollanda..", s. 19.

Alman pozitif hukuk düzenlemelerine baktığımızda; Alman Ceza Kanunu'nun "Mağdurun isteğiyle adam öldürme" (totung auf verlangen) başlıklı paragraf 216'ya göre; "Öldürdüğü insanın açık bir şekilde ifade edilmiş ve ciddi isteği üzerine, o kişiyi öldürmeye sevk edilmiş olan bir kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.<sup>101</sup>". Gene aynı yasa hükümlerine göre talep üzerine öldürmeye teşebbüs veya yaralama halleri, İsviçre mevzuatından farklı olarak ceza verilmesini gerektirmez<sup>102</sup>. Görülüyor ki, ötanazi adam öldürmeye nazaran daha hafif bir şekilde cezalandırılmıştır. Zira, Alman Ceza Kanunu m. 212'de düzenlenen kasten öldürme ile kıyaslandığında, önemli bir ceza indirimi sağlandığı görülecektir<sup>103</sup>. Şu halde ötanazi adam öldürme şeklinde kabul edilmemektedir<sup>104</sup>.

Alman Yüksek Mahkeme içtihatlarına bakıldığında, hastanın rızası doğrultusunda pasif ötanazi diye adlandırdığımız tedaviye başlamama veya tedaviye devam etmeme uygulamalarına rastlandığı görülmektedir<sup>105</sup>. Federal Alman Yüksek Mahkemesi konuyla ilgili bir kararında; "hastanın açıklanmış veya zımnı isteğine uygun olarak onurlu ve acılardan arındırılmış bir ölüme imkân sağlanması en ağırından ve öldürücü ağırlara katlanarak biraz daha uzun bir süre yaşaması beklentisine nazaran daha ağır basan bir haktır" diyerek pasif ötanaziyi meşru kabul etmiştir<sup>106</sup>. Bu nedenle de, Alman uygulamasında hastanın rızasının dayalı olarak pasif ötanazinin uygulandığı sonucuna varabiliriz.

#### D. Avusturya

Avusturya'da insan haysiyetine uygun şekilde ölmek bir hak olarak görüldüğü için<sup>107</sup>, hastanın rızasının varlığı halinde pasif ötanazi uygulamada kabul görmektedir. Avusturya'da da Almanya'da olduğu gibi, talep üzerine öldürme suçu (Ceza Kanunu prg.189/a<sup>108</sup>) ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. Ancak aktif ötanaziye ilişkin bir düzenleme mevcut değildir.

#### E. İngiltere

Yaşam ile ölüm arasındaki seçim ikilemi İngiltere'de 1980'li yıllarda tartışılmaya başlanmıştır<sup>109</sup>. Ancak ötanazi hiçbir zaman yasal bir durum haline gelmemiştir. 2004 yılında "Ölümcül Hastalara Yönelik Ölmeye Yardım Etme Yasa Tasarısı" alt yasama meclisi olan Avam Kamarası tarafından çoğunluk oylarla reddedilmiştir<sup>110</sup>. Genel olarak İngiliz Hukukunda ötanazi uygulaması-

<sup>101</sup> Yenisey, Feridun/ Plagemann, Gottfried, Alman Ceza Kanunu Almanca Metin, Türkçe Çeviri ve Sözlük, İstanbul 2009, s. 287.

<sup>102</sup> Yalvut, s. 1006.

<sup>103</sup> Al. C.K.m.212'de, kasten öldürme suçu için müebbet hapis cezasına varan yaptırım öngörülmüştür. Yenisey/Plagemann, s. 286.

<sup>104</sup> Tunç, s. 183.

<sup>105</sup> Öztürk, s. 583.

<sup>106</sup> Federal Alman Yüksek Mahkemesi'nin 2010 yılının Haziran ayında verdiği yeni bir kararlar pasif ötanazinin meşruluğunu yinelemiştir. Bu karara göre; "...hasta, hayatının suni olarak uzatılıp uzatılmamasına veya tedavinin bitip bitmeyeceğine tek başına karar verebilir.. onurlu bir hayat sürmek için onurlu bir ölümü gerekli görebilir." Ayrintılı bilgi için bkz. Artuk/Yenidünya, s. 136.

<sup>107</sup> Öztürk, s. 582.

<sup>108</sup> Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Ankara 2009, s. 328.

<sup>109</sup> Güven, s. 3.

<sup>110</sup> Ünver, s. 36.



nın kabul edilmediği ve şüpheli hallerin sıkı şekilde denetlendiği gözlemlenmektedir<sup>111</sup>.

Burada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin konuya ilişkin ilk kararı olan, İngiltere ile ilgili Pretty-Birleşik Krallık Davası<sup>112</sup> hakkında kısa bilgi vermek istiyoruz. Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin uygulamasına da değinme imkânı bulmuş olacağız. Zira, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne 11. Ek Protokol'ün kabulünden önce görev yapan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, bu konuda iki kez kabul edilemezlik kararı verdiğinden, aktif ötanazinin sözleşme karşısındaki durumu daha önce Mahkeme tarafından incelenmemiştir<sup>113</sup>.

Pretty kararına konu olan olayda<sup>114</sup>, Bayan Pretty çok ağır ve ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Hayatına son vermek istemektedir ancak hareket kabiliyetini kaybettiği için bunu yapamamaktadır. Aktif ötanazi hakkının kendisine tanınması için İngiliz mahkemesine başvuruda bulunmuş ancak mahkeme, insan hakları mevzuatının, kişinin yaşamını koruduğu; yaşamın sona erdirilmesini kapsamayacağı gerekçesiyle talebi reddetmiştir. Bunun üzerine Bayan Pretty, AİHS m.3'e dayanarak, küçük düşürücü, aşağılayıcı bir muameleye maruz bırakıldığından bahisle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Başvurusunda, kendi hayatını bizzat kendisi fiziki imkânsızlık nedeniyle sonlandıramadığı için, intiharda kendisine yardımcı olacak olan kocasının ceza almaması talebinde bulunmuştur. Ancak AİHM, davalı durumunda olan İngiliz Hükümeti'nin, Bayan Pretty'e yönelik küçük düşürücü veya kötü muamele şeklinde bir eylemi bulunmadığı, davacının çektiği ıstırapın hükümetin neden olduğu bir eylemden kaynaklanmadığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Ayrıca AİHM, aktif ötanazi hakkının tanınmamasının, Sözleşmenin kişinin özel yaşamına saygı gösterilmesini talep etme hakkına ilişkin 8. Madde-sine de aykırı olmadığına karar vermiştir<sup>115</sup>.

AİHM'nin bu kararı değerlendirildiğinde, aktif ötanazinin veya hekim yardımcı intiharın AİHS'nin kapsamında görülmediği sonucuna varılmaktadır.

## F. Diğer Bazı Ülkelerdeki Durum

Fransız Hukukunda yaşam hakkına yönelik tecavüzlerde mağdurun rızası hukuka uygunluk nedeni oluşturmamakta ve kasten öldürme suçu kapsamında değerlendirilmektedir<sup>116</sup>. 2005 tarihli Hasta Hakları Kanununda, yapılan her türlü tedavi konusunda hastanın iradesinin belirleyici olduğu, hastanın tedaviyi red hakkına saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilmesi üzerine, diyebiliriz ki, Fransız Hukukunda özellikle aktif ötanazi yasaklanmıştır ve uygulanması durumunda kasten öldürme suçu konusu olacaktır<sup>117</sup>.

Belçika uygulamasının Hollanda'yı takip ettiğini söyleyebiliriz. 1996 yılından beri otoriteler ötanazinin yasallaşmasına ilişkin tartışmalar yapmaktadır. 2002 yılında Belçika, Hollanda'dan sonra ötanaziyi meşru kabul eden ikinci devlet olmuştur. Hollanda'dan farklı olarak Belçika, yasanın kabulünden önce

<sup>111</sup> Güven, s.40.

<sup>112</sup> Inceoğlu, s. 297-298.

<sup>113</sup> Erman, s.131.

<sup>114</sup> Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s. 131 vd.

<sup>115</sup> Erman, s. 132.

<sup>116</sup> Artuk/Yenidünya, s. 132.

<sup>117</sup> Artuk/Yenidünya, s. 133.

ötanazi ve ölüme yardımıyla ilgili bir içtihat hukuku geliştirmemiştir ve istem üzerine adam öldürme de ayrı bir suç tipi olarak düzenlenmemiştir<sup>118</sup>.

Avustralya'nın Kuzey Bölgesi'nde, 1995 tarihli Ölümçül Hastalık Kanunuyla ötanazi meşru sayılmıştır ancak bu kanun 1997 yılında Milletler Topluluğu tarafından yapılan değişiklikle geçersiz kılınmıştır<sup>119</sup>.

İsviçre, birçok ülkenin aksine doktor olmayan kişilerin de ölüme yardım etmelerine imkân tanımıştır. Üçüncü kişi ve özellikle de ölüme yardım amaçlı kurulan ve ülke genelinde hizmet veren kurumlar aracılığıyla yapılan yardımlarla bireyin intiharını sağlamak biçimindeki ölüme yardım eylemleri, özel kanuni düzenlemelerle serbest bırakılmıştır<sup>120</sup>.

## V. TÜRK HUKUKUNDA DURUM

### A. Genel Olarak

Yaşam hakkı doğumdan önce başlar ve ölümlle son bulur. Son derece önemli ve değerli olan yaşam hakkının, üzerinde tasarruf edilemeyecek bir hak olduğu Türk hukukunda genel bir kural olarak kabul edilmiştir. Yok edilmesi durumunda telafisi mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkacağından, Türk hukukunda kişinin kendi yaşamını sonlandırma kararını bir başkasının eline bırakması yasaklanmıştır. Yaşama hakkı aynı zamanda devlete karşı ileri sürülen bir savunma hakkıdır. Federal Alman Anayasa Mahkemesi'nin belirttiği gibi, bu hak aynı zamanda devlete yaşamı koruma ödevi yüklemektedir.

Mevzuatımızda birçok hüküm ötanazi kavramıyla yakından ilgilidir<sup>121</sup>. Bunlara bu başlık altında değindikten sonra, ötanazinin belki de en çok ilgili olduğu hukuk dalı olan Ceza Hukuk bakımından konuyu ele alacağız.

Medeni Hukuka göre kişi sağ doğmakla vazgeçilmez ve devredilmez nitelikte bulunan hakları kullanma ehliyetine sahip olur. Yaşama hakkı; bu hakları kullanabilmenin en temel koşuludur<sup>122</sup>. Yaşama hakkı Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Anayasamızın 17. maddesine göre; "*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.*" Anayasada 2004 yılında yapılan değişiklikle, anayasaya yaşama hakkına bazı istisnalar getiren şu fıkra eklenmiştir: "*Meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili mercîn verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanununun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.*" 17. madde dışında, Anayasa'nın "Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması" başlıklı 56. maddesi ise, herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu belirterek, bunu sağlama konusunda devlete ödevler yüklemektedir.

Hasta hakları ve tıp mesleğine ilişkin mevzuatımıza baktığımızda, konuya ilişkin iki önemli düzenleme karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Tıbbi Deontoloji Tüzüğü; ikincisi ise, Hasta Hakları Yönetmeliği'dir.

<sup>118</sup> İnceoğlu, s. 291.

<sup>119</sup> Ünver, s. 33.

<sup>120</sup> Ünver, s. 35.

<sup>121</sup> Ünver, s. 37.

<sup>122</sup> Karaca, s. 134.

13 Ocak 1960 tarih ve 4/12578 numaralı Tıbbi Deontoloji Tüzüğü'nün konuya ilişkin “*Meslektaşların Hastaları İle Münasebetleri*” başlıklı II. kısmının, 13. maddesinin 3. fıkrası şöyledir: “*Tabip ve dış tabibi; teşhis, tedavi veya korunmak gayesi olmaksızın hastanın arzusuna uyararak veya diğer sebeplerle, akli veya bedeni mukavemetini azaltacak her hangi bir şey yapamaz.*” Aynı Tüzüğün 14. maddesinin 1. fıkrasında ise; “*Tabip ve dış tabibi, hastanın vaziyetinin icabettirdiği sıhhi ihtimamı gösterir. Hastanın hayatını kurtarmak ve sıhhatını korumak mümkün olmadığı takdirde dahi, ısrabını azaltmaya veya dindirmeye çalışmakla mükelleftir.*” düzenlemesi yer almıştır. Bu maddeler birlikte değerlendirildiğinde, Nizamnamenin tam olarak ötanaziyi yasaklamadığı sonucu çıkmaktadır. Çünkü hastanın ısrabını azaltma veya dindirmeye çalışmakla yükümlü olan doktor, hastanın hayatını kısaltsa ve sağlığını tehlikeye soksa dahi bunu yapacaktır. Bu durum da hastanın ölüme yaklaşmasına neden olabilecektir.

Hasta Hakları Yönetmeliği<sup>123</sup>, yoruma gerek bırakmadan (m.13<sup>124</sup>) ötanaziyi yasaklamaktadır. Bu düzenlemeyle, doktorun insan yaşamına saygı göstermesi ilkesinin doğal bir sonucu olarak ötanazi açık bir biçimde yasaklanmıştır<sup>125</sup>. Ancak aynı yönetmeliğin 24. maddesinde; karar verme yeteneği bulunan ergin bir hastanın bilinci açık ise ölümcül hasta olsun olmasın, tedaviyi reddetme hakkı bulunduğu, belirtilmektedir. Buna göre, hastanın ölümü geciktirecek veya engelleyecek bir tedaviyi reddetmesi mümkündür. Hasta tedaviyi red hakkını kullanmadan önce, uygulanacak tedavi konusunda aydınlatılmış olmalıdır ve bunu gösteren yazılı belgenin hastadan alınması gerekmektedir. Bu aydınlatmayı yapan doktor artık bundan sonra doğacak sonuçtan sorumlu tutulmayacaktır. Yani, hasta iradesini ortaya koyup tedaviyi red ettikten sonra ölüm meydana gelmişse, doktorun artık cezai sorumluluğundan söz edilemeyecektir. 24. maddenin 6. fıkrası, müdahaleye başlandıktan sonra rızanın geri alınmasını şartla bağlamıştır. Buna göre, hasta tedaviye rıza gösterdikten sonra, rızayı geri almak isterse, bunu ancak tıbbi yönden sakınca bulunmaması şartına bağlı olarak yapabilir<sup>126</sup>. Eğer tıbbi yönden sakınca varsa, tıbbi müdahaleye başlandıktan sonra hastanın rıza göstermemesi geçerli olmaz ve doktorun tedavi yahut müdahaleyi tamamlaması gerekir<sup>127</sup>.

Rıza gösteremeyecek durumda olan, örneğin yoğun bakım hastalarına sağlanan yaşam desteğinin çekilmesi, bizim hukukumuzda açıkça düzenlenmemiş olduğu için, bu durum kasten öldürme suçu kapsamında değerlendirilmelidir<sup>128</sup>.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 25. maddesi ise, tedaviyi reddetme veya durdurma durumunu düzenlemiştir. Buna göre, “*Kanunen zorunlu olan haller dışında ve doğabilecek olumsuz sonuçların sorumluluğu hastaya ait olmak üzere; hasta kendisine uygulanması planlanan veya uygulanmakta olan tedaviyi reddetmek veya durdurulmasını istemek hakkına sahiptir. Bu halde, tedavinin*

<sup>123</sup> Hasta Hakları Yönetmeliği (RG 01.08.1998).

<sup>124</sup> Madde 13: “Ötanazi yasaktır. Tıbbi gereklerden bahisle veya her ne suretle olursa olsun, hayat hakkından vazgeçilemez. Kendisinin veya bir başkasının talebi olsa dahi, kimsenin hayatına son verilemez.”

<sup>125</sup> Artuk/Yenidünya, s. 139.

<sup>126</sup> Artuk/Yenidünya, s. 139 vd.

<sup>127</sup> Artuk/Yenidünya, s. 140.

<sup>128</sup> Mahmutoğlu, Fatih Selami, “Ötanazi ve Yaşam Desek Ünitelerine Bağlı Hastaların Durumu, 21. Yüzyıl Başında Yaşama Destek Tedavileri Etik ve Hukuksal Yönler, II. Uluslararası Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Kongresi, Bildiri Kitabı, Ankara 2009, s. 91 vd.

*uygulanmamasından doğacak sonuçların hastaya veya kanuni temsilcilerine veyahut yakınlarına anlatılması ve bunu gösteren yazılı belge alınması gerekir”.*

Biyo-Tıp Sözleşmesi<sup>129</sup> m.9’da da “Müdahale sırasında isteğini açıklayabilecek durumda bulunmayan bir hastanın, tıbbi müdahale ile ilgili olarak önceden açıklamış olduğu istekler göz önünde bulundurulur.” ifadesi yer almaktadır. Anayasa’nın 90/son maddesi gereğince, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmünde kabul edilip, iç hukuk kuralı haline geldiği için, bu hükmün müdahaleyi uygulayacak doktor tarafından bilinmesi gerektiği kanaatindeyiz.

## **B. Türk Ceza Hukukundaki Durum**

Türk Ceza Kanununda ötanaziye ilişkin ayrı bir hüküm yer almamaktadır. Dolayısıyla, Türk Ceza Hukukunda ötanazi hukuka aykırılığı ortadan aldırان bir neden değildir<sup>130</sup>. Genel eğilim, ötanazi yapanın, kasten öldürme suçundan (TCK m.81) sorumlu olacağı yönündedir.

Bu tür eylemlerin ayrı bir suç sayılması eğilimi hazırlanan bazı ceza kanunu tasarılarında<sup>131</sup> söz konusu olsa da, 5237 sayılı TCK’da böyle bir hükme verilmemiştir.

5237 sayılı TCK’nın konumuza ilişkin en önemli maddesi, konuyu rıza hukuka uygunluk nedeni içinde açıklamamızı sağlayan 26. maddedir. İlgilinin rızası hukuka uygunluk nedeni 765 sayılı Eski TCK’nın aksine, yeni TCK’da açık bir şekilde düzenlenmiştir. Özellikle 26. maddenin 2. fıkrasında düzenlenen “mutlak surette tasarruf edilebilir hak” kavramına dayanılarak, yaşam hakkı açısından rızanın geçerli olup olmadığı hususu tartışılmaktadır<sup>132</sup>.

Kişinin hukuki yetkisini kullanmak suretiyle açıklamış bulunduğu rızaya dayalı olarak başkaları tarafından gerçekleştirilen davranışlar hukuka aykırı değildir. Ancak rıza açıklamasının bir hukuka uygunluk nedeni olabilmesi için, rızanın ilişkin bulunduğu konu üzerinde kişinin mutlak surette tasarruf edebiliyor olması gerekmektedir. Peki, yaşamı üzerinde kişi mutlak surette tasarruf hakkına sahip midir? Veya başka bir ifade ile; yaşama hakkı ölme hakkını da ihtiva eder mi? Anayasa m.17/1 ve AİHS m.2 yaşam hakkı bakımından bir güvence içermekte; buna karşılık “ölme hakkı”nı garanti etme-

<sup>129</sup> Bu Sözleşme, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 4 Nisan 1997 tarihinde imzalanmıştır. “Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” adıyla ve 5013 Kanun numarası ile 9 Aralık 2003 tarihli ve 25311 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak aynı tarihte yürürlüğe girmiştir

<sup>130</sup> Centel, Nur/ Çakmut, Özlem/ Zafer, Hamide, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 5. Baskı, Ekim 2008, s. 325 vd.

<sup>131</sup> Örneğin, Türk Ceza Kanunu 1989 Öntasarısında “iyileşmesi kabul olmayan ve ileri derecede ıstırap verici bir hastalığa tutulmuş bulunan bir kimsenin şuuruna ve hareketlerinin serbestliğine tam olarak sahip iken yaptığı ısrarlı talepleri üzerine ve sadece hastanın ıstıraplarına son vermek maksadıyla öldürme fiilini işlediği sabit olan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.” Hükmüne yer verilmiştir ve aynı hüküm Türk Ceza Kanunu 1997 Öntasarısında da “acıyı dindirme” başlığı altında m.137’de tekrarlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için. Centel/Çakmut/Zafer, s. 325. 2000 TCK Tasarısında (m. 140) “acıyı dindirme saiki” başlığı altında, aktif ötanazi çok az miktarda ceza yaptırımını ile karşılanan ve önceki tasarılarla yer alan düzenlemelere benzeyen bir şekilde düzenlenmiş idi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, s. 49.

<sup>132</sup> Ünver, s.50.

mektedir<sup>133</sup>. Yani, yaşama hakkı ölme hakkını ihtiva etmemektedir. Kişi hayatı üzerinde mutlak surette tasarrufta bulunma yetkisine sahip değildir<sup>134</sup>.

Kişinin üzerinde mutlak tasarrufta bulunabileceği bir konuya ilişkin olmakla birlikte; hukuk üzeri, konu üzerindeki tasarruf biçimi bakımından da rıza açıklamasına genel güvenliğin sağlanması açısından sınır getirebilmektedir. Örneğin, kişi sahibi bulunduğu malvarlığı üzerinde başkalarının tasarrufta bulunmasına izin gösterebilir. Ancak, örneğin bir yerleşim bölgesindeki binanın yakılmasına yönelik olarak açıklanan rızaya hukuki geçerlilik tanınmamıştır<sup>135</sup> (TCK m. 170, 171). Görüldüğü gibi, üzerinde tasarrufta bulunulabilen bir hak bile genel güvenliğin sağlanması amacıyla sınırlanabilmektedir. Yaşama hakkı gibi üzerinde tasarrufta bulunulmayacak bir hakka yönelik rıza açıklaması da geçerli olmayacaktır.

## SONUÇ

Yapılan açıklamalar dikkate alındığında görülmektedir ki, ötanazi insanlığın gündeminden hiç düşmeyen bir konudur. İstismara açık olması ve bu istismar örneklerinin geçmişte yaşanmış olması<sup>136</sup> nedeniyle ihtiyatla yaklaşılması gereken bir konudur.

İyileşmesi mümkün olmayan veya tedavisi mümkün olmayan hastalık kavramı, şüpheli ve sorunlu bir kavramdır. Nisbi bir kavramdır; zamana, mekâna ve kişiye göre değişebilmektedir. Dün iyileşemez sayılan ve binlerce insanın ölümüne yol açan bir hastalık bugün en basit bir şekilde tedavi edilebilen bir hastalık haline gelmiştir<sup>137</sup>. Doğal olarak bugün de ötanaziye gerekçe teşkil eden “tedavisi mümkün gözükmeyen hastalıklar” için her an yeni bir tedavi veya ilaç bulunması söz konusudur. Sadece bu açıdan bakıldığında bile, ötanazi uygulaması geriye dönülmesi imkânsız bir sonuç yaratacaktır.

Ötanazi, öyle sanıyoruz ki, hukukçuların da üzerinde tam anlaşma sağlayamadığı bir konu<sup>138</sup> olmaya devam etmektedir. Enrico Feri'ye göre, mağdurun isteğiyle öldürülmesi halinde, faile ceza verilemez<sup>139</sup>. Türk doktrininde DÖNMEZER<sup>140</sup>, ARTUK/YENİDÜNYA, ÖZTÜRK gibi yazarlar, pasif ötanaziye, kişinin kendi geleceğini belirleme ve tedaviyi reddetme hakkı bağlamında değerlendirip genellikle cezalandırılmaması gerektiği görüşünü benimsemektedirler. ÜNVER ise aktif ötanazinin de cezalandırılmaması gerektiğini savunmaktadır<sup>141</sup>.

<sup>133</sup> Tezcan/Erdem/Sancakdar /Önok, s. 131.

<sup>134</sup> Özgenç, s. 329.

<sup>135</sup> Özgenç, s. 329.

<sup>136</sup> Özellikle burada Hitler Almanya'sındaki durumu belirtmek ihtiyacı duyulmaktadır. Hitler, Nietzsche'nin “ Hasta insan cemiyet için bir parazittir, yaşama zevki kaybolduktan sonra yaşamaya doğru değildir. O halde yaşama hakkı cemiyetin hakir nazarlarından kurtarılmalıdır.” fikrini benimsemiş ve “Ich Klage an”- İtham Ediyorum isimli bir film çevrilerek, halkın fikrini bu sosyal politikaya hazırlamak için Almanya'nın her yerinde halka gösterilmiş ve deliler ve şifası kabil görülmeyen hastalar listesi, devletçe hazırlanıp bu kişiler öldürülmüştür. Nurenberg Mahkemesi esnasında 200.000 hasta çocuğun morfinle veya gaz odalarında veya aç bırakılarak öldürüldü. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kamay, s.2.

<sup>137</sup> Öztürk/Erdem, s. 223.

<sup>138</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Bağcı, s. 32.

<sup>139</sup> Öztürel, s. 266.

<sup>140</sup> DÖNMEZER, s. 34; ARTUK/YENİDÜNYA, s. 302, ÖZTÜRK, s. 581-582.

<sup>141</sup> ÜNVER, aktif ötanazinin suç olmaktan çıkartılması ve talep üzerine adam öldürmenin de cezayı hafifletici bir neden olarak düzenlenmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır.

Bize göre de pasif ötanazi, bizim hukukumuzda Hasta Hakları Yönetmeliği'nde düzenlenen "tedaviyi red" hakkı ve özellikle TCK m. 26/1'deki hakkın icrası hukuka uygunluk nedeni dolayısıyla hukuka uygundur ve suç teşkil etmez. Pasif ötanazi, ihmali hareket suretiyle kasten öldürme suçu kapsamında değerlendirilmemelidir. Etik ve moral açıdan da bunun böyle olması kanaatindeyiz. Bu nedenle, pasif ötanazinin cezalandırılmaması için hüküm bulunmadığı söylemek bizim hukukumuz açısından mümkün değildir.

Hastanın açık bir şekilde ve ısrarla ötanazi talebinde bulunması karşısında hekimin acı dindirmek, yardım etmek gibi amaçlarla bunu yapması sonucunda TCK m. 62 takdiri bir indirim sebebi olabilir kanaatindeyiz. Şartlarının çok iyi belirlenmesi ve sıkı koşullara bağlı tutulması durumunda aktif ötanazi uygulamak zorunda olan hekimlerin adam öldürme suçuna oranla daha hafif bir şekilde cezalandırılmalarını sağlayan yasal bir düzenlemenin İsviçre veya Alman Ceza Kanunlarında olduğu gibi bizim ülkemiz açısından da söz konusu olabileceği<sup>142</sup> görüşüne biz de katılmaktayız. Zira, çok ıstırap verici ağrılar içinde kıvranan bir hastanın yoğun talebi karşısında acıma hissine kapılarak ötanazi talebini kabul etmek insana çok da yabancı bir kavram değildir. Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta, çok ağır ve dindirilemeyecek şekilde ağırlı bir hastalığın mevcudiyetinden dolayı kişinin açık ve yoğun ötanazi isteğinin tespit edilmesidir. Aksi halde depresyona giren kişiler ötanaziyi bir fırsat gibi görebileceklerdir.

Tüm bu bilgiler çerçevesinde vardığımız sonuç şudur ki; tedaviyi red hakkı çerçevesinde hasta olan kişi, önerilen tedaviyi kabul etmeyebilir veya tedaviye hiç başlamayabilir. Tedavinin kesilmesi hastanın ölümü ile sonuçlansa da doktorun sorumluluğu söz konusu olmayacaktır. Ancak tıptaki gelişmelerin çok hızlı ilerlediği günümüzde bizce hastanın tedavi yöntemlerini araması telafisi imkânsız sonuçların doğmasını önleyebilecektir. Şunu da unutmamalıyız ki, bu değerlendirme masa başında kolay yapılabilmektedir. İçinde bulunulan koşullar kişinin fikirlerini değiştirebilmekte, normal zamanda asla almayacağı kararları aldırabilmektedir. Kişi belki de tedavi imkânının bir süre sonra olacağını bilse asla ölümü seçmeyecektir. Yaşamak öylesine güzel bir duygudur ki, bir defa nefes almak dünyalara bedeldir. Tüm bu mülahazalardan sonra son söz olarak şunu diyebiliriz ki, asıl olan yaşamı uzatmak olmalıdır; ölüm değil. Ancak yukarıda çizilen sınırlar içinde pasif ötanazi mümkün olabilir; aktif ötanazinin ise suistimallere açık bir kavram olması nedeniyle mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

### KAYNAKÇA

Artuk, Mehmet Emin, Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukunda İntihara İkna ve Yardım Suçu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları, Cilt:8, Sayı: 1-3, Yıl: 1994.

Artuk, Mehmet Emin, Ötanezi, Cilt: 18, Sayı: 3, Temmuz 1992.

Artuk, Mehmet Emin/Yenidünya, A. Caner, Ötanazi, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001.

Artuk, M.Emin/Yenidünya, A.Caner, Ötanazi, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No:1, 1. Baskı, İstanbul 2011.

---

Detaylı bilgi için bkz: ÜNVER, Yener, Avrupa Biyo-Hukuk Sözleşmesi'nin Türk Hukuku'na Etkileri, KHUKA Kasım 2005, s. 186 vd.

<sup>142</sup> Özen/Şahin, s.33.

Bade, Ulf, *Der Arzt an den Grenzen von Leben und Recht*, Schmidt Römhild, 1988.

Bağcı, Olcay, *Ötanazi Konusunda Hukukçular Üzerinde Bir Anket Çalışması*, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2002/1.

Bayraktar, Köksal, *Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu*, İstanbul 1972.

Besiri, Arzu, *Ötanazi ve Yaşam Hakkı*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 86, Ocak-Şubat 2010.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuki İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiye Kamusu*, Cilt III, İstanbul 1957.

Cem, Eroğul, *Ölüm Hakkı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C: 48, S: 1-4.

Centel, Nur/ Çakmut, Özlem/ Zafer, Hamide, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 5. Baskı, Ekim 2008.

Çakmut, Özlem Yenerer, *Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi*, İstanbul 2003.

Çelen, Ömer, *Ölüm Yardımı Açısından Hekimin Sorumluluğu*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: II, Sayı: 3-4, Aralık 2007.

Çelik, Faik, *Biyo-Hukuk Sözleşmesine Göre Ötanazi*, Cilt: VIII, Sayı:2, Yıl: 8, Kasım 2005.

Dönmezer, Sulhi, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*, 15. Bası, İstanbul 1998.

Dürüşken, Çiğdem, *Ütopya (Çeviri)*, İstanbul 2009.

Erman, Barış, *Ceza Hukukunda Tıbbi Müdahalelerin Hukuka Uygunluğu*, Ankara 2003.

Gürcan, Ertuğrul Cenk, *Ötanazi: Yaşama Hakkı Açısından Bir Değerlendirme*, AÜHFD, Cilt:60, Sayı:2, Yıl: 2011.

Güven, Kudret, *Kişilik Hakları ve Ötanazi*, Ankara 2000.

Hakeri, Hakan, *Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis) Komplikasyon ve Sağlık Mensuplarının Sorumluluğu*, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Yener Ünver, İstanbul 2008.

İnceoğlu, Sibel, *İnsan Hakları Bakımından Ötanazi*, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: III, Sayı:2 (Özel Sayı: Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu), Yıl: 2006.

Kamay, Behçet Tahsin, *Ötanaziler- Ölümü Yaklaşan Hastayı İstirapsı Öldürme*, Ankara Barosu Hukuk Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 93-94, Ocak-Şubat 1952.

Karaca, Süleyman, *İnsan Hakları ve Hasta Hakları Bağlamında Ötanazi*, T.C. Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi, Yıl: 92, Sayı: 6, Ocak 2001.

Karaman, Hayreddin, *İslam'ın Işığında Günün Meseleleri 1-2*, İstanbul 2006.

Kaya, Ali, *İslam Hukukuna Göre Ötanazi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:6, Cilt:6, Yıl: 1994.

Keskin, Bayram, *Ötanazi ve Hukuk*, Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, Sayı: 37-38, Eylül-Ekim 2007.

Mahmutoğlu, Fatih Selami, *“Ötanazi ve Yaşam Desek Ünitelerine Bağlı Hastaların Durumu*, 21. Yüzyıl Başında Yaşama Destek Tedavileri Etik ve Hukuksal Yönler, II. Uluslararası Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Kongresi, Bildiri Kitabı, Ankara 2009.

Mendelson, Danuta/Jost, Timothy S., A Comparative Study of the Law of Palliative Care and End-of-Life Treatment, Journal of Law, Medicine and Ethics, Volume: 31, Issue:1, Spring 2003.

Otlowski, Margeret, Voluntary Euthanasia and The Common Law, Oxford University Press, New York, 1997.

Ölçer, F. Pınar, Hollanda Hukukunda Ötanazi, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 4, Mart 2010.

Ölçer, Pınar, Ötanazi ve Hekim Yardımlı İntihara İlişkin Hollanda Hukuku, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel).

Ömeroğlu, Ömer, Hukuksal Açıdan Ölme Hakkı ve Kabul Edilebilirliği Sorunu, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, S: 3-4, Aralık 2009.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Ankara 2009.

Özkan, Nükhet, Türk Ceza Hukukunda Ötanazi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1997.

Özkara, Erdem, Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 78, Eylül-Ekim 2008.

Özkara, Erdem, Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar, Birinci Baskı, Ankara 2001. <sup>1</sup> Özkara, "Ötanazide Temel Kavramlar..", s.12-13.

Özen, Muharrem/Şahin, Meral Ekici, Ötanazi, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 68, S: 2010/4, Ocak 2010.

Öztürel, Adnan, Ötanazi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIV, Sayı: 1-4, 1957.

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2011.

Öztürk, Bahri, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001.

Tunç, Sevim, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 1955, Sayı: 2.

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/ Önok, R.Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2010.

Ünver, Yener, Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi, Derleyen: Prof. Dr. Nur Centel, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Disiplinlerarası Hukuk Çalışmaları Serisi No:1, 1. Baskı, İstanbul 2011

Tokaç, Mahmut, Ötanazi, SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, S.14, İlkbahar 2010.

Umar, Bilge, Hukuk Başlangıcı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 79, İzmir 1997.

ÜNVER, Yener, Avrupa Biyo-Hukuk Sözleşmesi'nin Türk Hukuku'na Etkileri, KHUKA Kasım 2005.

Yalvut, Necdet, Mukayeseli Hukuk Açısından Ölümünü İsteyen Şifasız Hastaların Öldürülmesi Suçu, Yasa Hukuk Dergisi, Haziran 1978

Yenisey, Feridun/ Plagemann, Gottfried, Alman Ceza Kanunu Almanca Metin, Türkçe Çeviri ve Sözlük, İstanbul 2009.

Yiğit, Yaşar, İslam Ceza Hukuku Açısından Ötanazi ve Hukuki Sonuçlarının Değerlendirilmesi, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt:16, Sayı: 3, Yıl:2003.

<http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/3f78d71094c94a0.pdf>.

[http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia\\_in\\_the\\_United\\_States](http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia_in_the_United_States).

[http://en.wikipedia.org/wiki/Baxter\\_v.\\_Montana](http://en.wikipedia.org/wiki/Baxter_v._Montana).

[http://en.wikipedia.org/wiki/Jack\\_Kevorkian](http://en.wikipedia.org/wiki/Jack_Kevorkian).